

MAHALLA YOSHLAR INDEKSI: YOSHLAR SIYOSATI SAMARADORLIGINI RAQAMLI MONITORING QILISH MODELI

Arslonov Zafar Doniyorovich

Yoshlar ishlari Agentligi huzuridagi Yoshlar muammolarini o‘rganish
va istiqbolli kadrlarni tayyorlash instituti doktoranti
Tel.: +998990073707

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.22996345>

Annotatsiya. Maqolada mahalla darajasida yoshlarga oid davlat siyosati samaradorligini o‘lchash va raqamli monitoring qilish uchun muallif tomonidan ishlab chiqilgan “Mahalla yoshlar indeksi” (MYoI) modeli asoslab berilgan. Indeks besh komponentdan — ta’lim, bandlik, ijtimoiy-siyosiy faollik, ruhiy-jismoniy salomatlik va raqamli savodxonlikdan iborat bo‘lib, kompozit indikatorlar qurishning xalqaro metodologiyasi hamda Global yoshlar rivojlanish indeksi tajribasi asosida shakllantirilgan. Indeksni hisoblash metodikasi, darajalar shkalasi, “erta ogohlantirish” mexanizmi va Yoshlar yagona elektron platformasiga integratsiya qilish tartibi taklif etilgan.

Kalit so‘zlar: mahalla yoshlar indeksi, kompozit indikator, yoshlar siyosati, raqamli monitoring, samaradorlikni baholash, dalilga asoslangan siyosat, normallashtirish, erta ogohlantirish.

Аннотация. В статье обосновывается разработанная автором модель «Индекса молодёжи махалли» (ИММ) для измерения и цифрового мониторинга эффективности государственной молодёжной политики на уровне махалли. Индекс включает пять компонентов — образование, занятость, социально-политическую активность, психическое и физическое здоровье, цифровую грамотность — и построен на основе международной методологии композитных индикаторов и опыта Глобального индекса развития молодёжи. Предложены методика расчёта индекса, шкала уровней, механизм «раннего предупреждения» и порядок интеграции с Единой электронной платформой молодёжи.

Ключевые слова: индекс молодёжи махалли, композитный индикатор, молодёжная политика, цифровой мониторинг, оценка эффективности, доказательная политика, нормализация, раннее предупреждение.

Abstract. The article substantiates the Mahalla Youth Index (MYoI), a model developed by the author for measuring and digitally monitoring the effectiveness of state youth policy at the mahalla level. The index comprises five components — education, employment, socio-political participation, mental and physical health, and digital literacy — and is built on the international methodology of composite indicators and the experience of the Global Youth Development Index. The article proposes a calculation method, a scale of levels, an “early warning” mechanism, and a procedure for integration with the Unified Electronic Youth Platform.

Keywords: mahalla youth index, composite indicator, youth policy, digital monitoring, effectiveness evaluation, evidence-based policy, normalization, early warning.

KIRISH

Yoshlarga oid davlat siyosatida resurslar hajmidan ko‘ra ularning natijadorligi tobora muhim mezonga aylanmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2026-yil 20-apreldagi PF-66-son Farmoni bilan tasdiqlangan “Yangi O‘zbekiston yoshlari — 2030” strategiyasida Global yoshlar rivojlanish indeksida (GYDI) O‘zbekistonning o‘rnini dunyoning top-70 mamlakatlari qatoriga kiritish ta’sir ko‘rsatkichi sifatida belgilangan, yoshlarga oid davlat siyosati samaradorligini aniqlashning yagona tizimini yaratish kutilayotgan natijalardan biri sifatida qayd etilgan [1]. Strategiyada “innovatsionlik va proaktivlik tamoyili” doirasida yoshlarning ehtiyojlarini raqamli texnologiyalar va sotsiologik tahlillar yordamida oldindan aniqlash vazifasi ham qo‘yilgan [1].

Biroq xalqaro va milliy indekslar mamlakat yoki viloyat darajasidagi umumiy manzarani aks ettiradi, yoshlar hayoti esa aniq hududda — mahallada kechadi. Bir tumandagi ikki qo‘shni mahallada yoshlar bandligi, ijtimoiy faolligi yoki xavf omillari keskin farq qilishi mumkin. Mahalla darajasidagi mavjud baholash amaliyoti esa ko‘proq o‘tkazilgan tadbirlar soni kabi jarayon ko‘rsatkichlariga tayanadi va yoshlar holatidagi real o‘zgarishni to‘liq aks ettirmaydi.

Ushbu maqolaning maqsadi — muallifning dissertatsiya tadqiqoti doirasida ishlab chiqilgan “Mahalla yoshlar indeksi” (MYoI) modelini, uning tarkibi, hisoblash metodikasi va raqamli monitoring tizimiga integratsiya qilish mexanizmini ilmiy asoslashdan iborat.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Kompozit indikatorlar murakkab ijtimoiy hodisalarni yagona ko‘rsatkichga keltirish vositasi sifatida davlat siyosatini baholashda keng qo‘llaniladi. OECD va Yevropa Komissiyasi Qo‘shma tadqiqot markazi tomonidan ishlab chiqilgan qo‘llanmada kompozit indikator qurishning asosiy bosqichlari — nazariy asos yaratish, indikatorlarni tanlash, normallashtirish, vaznlash, agregatsiya qilish va natijalarni sezgirlik tahlilidan o‘tkazish tizimli bayon etilgan [2]. M. Saisana, A. Saltelli va S. Tarantola kompozit indikatorlar ishonchligini ta’minlashda noaniqlik va sezgirlik tahlilining zarurligini asoslagan [3].

Yoshlar sohasidagi eng yirik xalqaro kompozit ko‘rsatkich — Hamdo‘stlik Kotibiyatining Global yoshlar rivojlanish indeksi (YDI). Uning 2023-yilgi versiyasi olti domen — ta’lim, bandlik va imkoniyatlar, tenglik va inklyuziya, salomatlik va farovonlik, tinchlik va xavfsizlik, siyosiy va fuqarolik ishtiroki bo‘yicha 27 ta indikatorni o‘z ichiga oladi; indikatorlar 0 dan 1 gacha oraliqqa normallashtiriladi, domenlar esa belgilangan vaznlar asosida agregatsiya qilinadi (salomatlik, ta’lim, bandlik — 22 foizdan, tenglik — 14 foiz, tinchlik va fuqarolik ishtiroki — 10 foizdan) [4]. Mazkur indeks mamlakatlararo qiyoslash uchun mo‘ljallangan bo‘lib, mahalliy hamjamiyatlar darajasidagi tafovutlarni ko‘rsatmaydi.

Tadqiqotning nazariy asosini, shuningdek, R. Patnemning ijtimoiy kapital nazariyasi tashkil etadi: jamoaviy aloqalar, ishonch va fuqarolik ishtiroki hamjamiyat farovonligining mustaqil omili hisoblanadi [5]. Bu yondashuv mahalla darajasidagi indeksga ijtimoiy faollik komponentini kiritishni asoslaydi. I. Sanderson dalilga asoslangan siyosat konsepsiyasida monitoring va baholash natijalari siyosatni o‘rganish va tuzatish vositasiga aylanishi lozimligini ta’kidlaydi [6].

Tadqiqotda kompozit indikator qurish metodikasi, qiyosiy tahlil, normativ-huquqiy hujjatlar tahlili va modellashtirish usullaridan foydalanildi. MYoI muallif dissertatsiyasida taklif

etilgan “Diagnostika — Differensial aralashuv — Monitoring” uch bosqichli integrativ modelining monitoring bosqichi vositasi sifatida ishlab chiqilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

1. Mahalla darajasida monitoringning normativ-huquqiy asoslari

“Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonun yoshlar siyosatining huquqiy asoslarini belgilaydi [7]. Prezidentning 2023-yil 21-dekabrda PF-209-son Farmoni bilan “mahalla yettiligi” tashkil etilib, yoshlar yetakchisining vazifalari belgilandi, “Yoshlar daftari” orqali ijtimoiy yordam ko‘rsatish “mahalla yettiligi”ning kollegial qarori asosida amalga oshiriladigan bo‘ldi [8]. Vazirlar Mahkamasining 2024-yil 18-maydagi 292-son qarori bilan “mahalla yettiligi” a‘zolari faoliyatini samaradorlik ko‘rsatkichlari (KPI) bo‘yicha baholash tartibi takomillashtirildi [9].

PF-66-son Farmon bu tizimni yanada rivojlantirdi: “Yoshlar kuni” doirasidagi tadbirlar va yoshlar murojaatlari hal etilishi ustidan monitoring Yoshlar yagona elektron platformasi orqali amalga oshirilishi, yoshlarga mo‘ljallangan infratuzilma obyektlari bo‘yicha minimal standartlar mahalla va tuman darajasida belgilanishi hamda 2027-yil 1-yanvardan boshlab hokimlar faoliyatini KPI asosida baholashda ushbu standartlar bajarilishi inobatga olinishi belgilandi [1]. Strategiya ijtimoiy samaradorligini xolis o‘rganish uchun Yoshlar muammolarini o‘rganish va istiqbolli kadrlarni tayyorlash instituti tomonidan har yili mustaqil tadqiqotlar o‘tkazilishi nazarda tutilgan [1]. Shunday qilib, mahalla darajasida yoshlar holatini raqamli o‘lchash uchun huquqiy va institutsional zamin shakllangan, biroq yagona integral ko‘rsatkich hali mavjud emas.

2. Mahalla yoshlar indeksining tarkibi

MYoI beshta komponentdan iborat. Komponentlarni tanlashda YDI domenlari asos qilib olindi va ular mahalla darajasida ma’lumot yig‘ish imkoniyati hamda O‘zbekiston yoshlar siyosatining ustuvor yo‘nalishlariga moslashtirildi (1-jadval).

1-jadval

Mahalla yoshlar indeksi komponentlari, vaznlari va indiktorlari

Komponent	Vazn	Indikatorlar (namuna)	Ma’lumot manbai
K1 — Ta’lim qamrovi va sifati	0,25	Oliy va kasbiy ta’lim bilan qamrov; malaka sertifikatiga ega yoshlar ulushi; B2 va undan yuqori til sertifikatiga ega yoshlar ulushi	Ta’lim muassasalari bazalari, “Yoshlar daftari”
K2 — Bandlik va iqtisodiy faollik	0,25	Rasmiy band yoshlar ulushi; NEET (ta’lim va mehnatdan tashqari) yoshlar ulushi (teskari); yosh tadbirkorlar soni	Bandlik organlari, soliq organlari, “Yoshlar daftari”
K3 — Ijtimoiy-siyosiy faollik	0,20	Volontyorlik faoliyatida ishtirok; mahalla tadbirlarida ishtirok; yoshlar tashabbusidagi loyihalar soni	Volontyorlar platformasi, yoshlar yetakchisi hisoboti, so‘rovnoma

Komponent	Vazn	Indikatorlar (namuna)	Ma’lumot manbai
K4 — Ruhiy-jismoniy salomatlik	0,15	Sport to‘garaklarida muntazam ishtirok; huquqbuzarlik sodir etgan yoshlar ulushi (teskari); ruhiy xavf omillari (teskari)	Profilaktika inspektori, tibbiyot muassasalari, so‘rovnoma
K5 — Raqamli savodxonlik	0,15	Davlat xizmatlaridan onlayn foydalanish; raqamli ko‘nikmalar kurslarini tamomlaganlar ulushi; media savodxonlik darajasi	Yagona interaktiv davlat xizmatlari portali, so‘rovnoma

Manba: muallif ishlanmasi.

Vaznlarni belgilashda YDI’dagi ta’lim va bandlik domenlarining ustuvorligi saqlab qolindi. Ijtimoiy-siyosiy faollikka YDI’dagiga (10 foiz) nisbatan yuqoriroq vazn (20 foiz) berildi, chunki mahalla — fuqarolik ishtiroki bevosita namoyon bo‘ladigan asosiy maydon bo‘lib, bu Patnemning ijtimoiy kapital nazariyasiga mos keladi [5]. Raqamli savodxonlik esa YDI’da alohida domen sifatida ajratilmagan bo‘lsa-da, MYoI’da mustaqil komponent qilib olindi, chunki PF-66-son Farmonda 2030-yilga qadar ijtimoiy xizmatlardan onlayn foydalanayotgan yoshlar ulushini 80 foizga yetkazish maqsad qilingan [1]. Taklif etilgan vaznlar dastlabki bo‘lib, ular keyinchalik ekspert baholash (masalan, T. Saatining ierarxiyalari tahlili usuli [10]) va sezgirlik tahlili [3] orqali aniqlashtirilishi lozim.

3. Indeksni hisoblash metodikasi

Birinchi bosqichda har bir indikator 0 dan 1 gacha oraliqqa min-max usulida normallashtiriladi [2]:

$$x' = (x - x_{min}) / (x_{max} - x_{min}),$$

bunda x_{min} va x_{max} — tuman mahallalari orasidagi eng past va eng yuqori qiymat. Salbiy mazmundagi indikatorlar (NEET ulushi, huquqbuzarlik darajasi, ruhiy xavf omillari) uchun teskari normallashtirish qo‘llaniladi: $x' = (x_{max} - x) / (x_{max} - x_{min})$. Vaqt bo‘yicha dinamikani to‘g‘ri kuzatish uchun x_{min} va x_{max} qiymatlari bazaviy yil uchun belgilanib, keyingi davrlarda o‘zgarmas “chegara qiymatlar” sifatida saqlanadi. Ikkinchi bosqichda har bir komponent qiymati (K1–K5) uning indikatorlarining o‘rtacha arifmetik qiymati sifatida aniqlanadi. Uchinchi bosqichda integral indeks chiziqli agregatsiya formulasi bilan hisoblanadi:

$$MYoI = 0,25 \cdot K1 + 0,25 \cdot K2 + 0,20 \cdot K3 + 0,15 \cdot K4 + 0,15 \cdot K5.$$

Indeks qiymatiga ko‘ra mahallalar to‘rt darajaga ajratiladi: 0,75–1,00 — yuqori; 0,50–0,74 — o‘rta; 0,25–0,49 — past; 0,25 dan kam — kritik. Metodikaning qo‘llanilishini ko‘rsatish uchun 2-jadvalda shartli misol keltirilgan.

2-jadval

MYoI hisoblashning shartli misoli

Mahalla	K1	K2	K3	K4	K5	MYoI (daraja)
“A” mahalla	0,80	0,65	0,70	0,75	0,60	0,705 (o‘rta)
“B” mahalla	0,55	0,40	0,35	0,60	0,45	0,465 (past)

Mahalla	K1	K2	K3	K4	K5	MYoI (daraja)
“C” mahalla	0,70	0,75	0,50	0,55	0,80	0,665 (o’rta)

Izoh: qiymatlar metodikani tushuntirish uchun shartli olingan va real mahalla ma’lumotlarini aks ettirmaydi.

Misoldan ko‘rinadiki, integral indeks bilan bir qatorda komponentlar kesimidagi tahlil muhim ahamiyatga ega. “A” va “C” mahallalar bir xil darajada bo‘lsa-da, “A” mahallada raqamli savodxonlik, “C” mahallada esa ijtimoiy faollik va salomatlik nisbatan zaif. Demak, bir xil indeks qiymati turli aralashuv choralari talab qiladi. Bu dissertatsiyada ilgari surilgan differensial aralashuv tamoyilining amaliy ifodasidir.

4. Raqamli monitoring modeli

MYoI’ni amaliyotga joriy etish uchun uch darajali raqamli monitoring modeli taklif etiladi. **Mahalla darajasida** yoshlar yetakchisi “Yoshlar daftari”, mahalla tadbirlari va chorakda bir marta o‘tkaziladigan qisqa so‘rovnoma ma’lumotlarini kiritadi. **Tuman darajasida** normallashtirish va hisoblash avtomatik amalga oshiriladi, mahallalar reytingi va komponentlar bo‘yicha “issiqlik xaritasi” shakllantiriladi. **Respublika darajasida** ma’lumotlar Yoshlar yagona elektron platformasiga integratsiya qilinib, hududlar kesimida tahliliy panel (dashboard) va geoaxborot xaritasi ko‘rinishida taqdim etiladi.

Modelning muhim elementi — “erta ogohlantirish” mexanizmi. Agar biror komponent qiymati 0,40 dan pastga tushsa yoki bir chorak davomida 0,10 va undan ko‘proq pasaysa, tizim avtomatik signal beradi va masala “mahalla yettiligi” muhokamasiga kiritiladi. Shartli misolda “B” mahallaning K3 komponenti (0,35) aynan shunday signal uchun asos bo‘ladi. Shu tarzda monitoring natijalari keyingi diagnostika va aralashuv bosqichiga qaytib, uch bosqichli modelning yopiq sikli ta’minlanadi. MYoI va YDI’ning asosiy farqlari 3-jadvalda umumlashtirilgan.

3-jadval

Global yoshlar rivojlanish indeksi va Mahalla yoshlar indeksining qiyosiy tavsifi

Mezon	YDI (Hamdo’stlik Kotibiyati)	MYoI (muallif modeli)
Hisoblash darajasi	Mamlakat	Mahalla
Asosiy maqsad	Mamlakatlararo qiyoslash	Mahallalararo tafovutlarni aniqlash va aralashuvni yo‘naltirish
Tarkibi	6 domen, 27 indikator	5 komponent, 15 ga yaqin indikator
Raqamli savodxonlik	Alohida domen emas	Mustaqil komponent (15 %)
Fuqarolik ishtiroki vazni	10 %	20 %
Yangilanish davriyligi	Bir necha yilda bir marta	Har chorakda

Mezon	YDI (Hamdo’stlik Kotibiyati)	MYoI (muallif modeli)
Boshqaruv qarorlari bilan bog‘liqlik	Bilvosita	Bevosita (“erta ogohlantirish”, “mahalla yettiligi”)

Manba: [4] asosida muallif tomonidan tuzilgan.

5. Modelning cheklovlari va xavflari

MYoI’ni joriy etishda bir qator cheklovlarni hisobga olish lozim. Birinchidan, indeks sifati kiritilayotgan ma’lumotlar ishonchliligiga bog‘liq: agar indeks KPI bilan to’g’ridan-to’g’ri bog‘lansa, ko’rsatkichlarni sun’iy oshirish xavfi paydo bo’ladi. Shu sababli ma’lumotlarning bir qismini idoraviy bazalardan avtomatik olish va mustaqil tanlama so’rovnomalar bilan tekshirish zarur. Ikkinchidan, min-max normallashtirish natijalari eng chekka qiymatlarga sezgir bo’lgani uchun sezgirlik tahlili o’tkazilishi kerak [3]. Uchinchidan, shaxsga doir ma’lumotlar bilan ishlash “Shaxsga doir ma’lumotlar to’g’risida”gi Qonun talablariga to’liq muvofiq bo’lishi, indeks esa faqat umumlashtirilgan ma’lumotlar asosida hisoblanishi lozim [11]. To’rtinchidan, mahallalar reytingini ommaviy e’lon qilish past ko’rsatkichli mahallalarga nisbatan salbiy munosabat uyg’otishi mumkin; shu bois indeks eng avvalo jazolash emas, balki qo’llab-quvvatlashni yo’naltirish vositasi sifatida qo’llanishi kerak.

TAKLIF VA TAVSIYALAR

1. MYoI metodikasini Yoshlar muammolarini o’rganish va istiqbolli kadrlarni tayyorlash instituti tomonidan o’tkaziladigan yillik mustaqil tadqiqotlar tizimiga kiritish va dastlab bir nechta tumanda sinov tariqasida qo’llash.
2. Yoshlar yagona elektron platformasida MYoI hisoblash moduli va “erta ogohlantirish” funksiyasini yaratish, idoraviy bazalar bilan avtomatik ma’lumot almashinuvini yo’lga qo’yish.
3. Komponentlar vaznlarini ekspert baholash va sezgirlik tahlili asosida aniqlashtirish, indeks ishonchliligini har yili metodik jihatdan qayta ko’rib chiqish.
4. Mahalla yoshlar yetakchilari uchun ma’lumot yig’ish, indeks natijalarini talqin qilish va ular asosida aralashuv rejalarini tuzish bo’yicha o’quv modulini ishlab chiqish.
5. Indeks natijalarini resurslarni taqsimlashda qo’llash: past va kritik darajadagi mahallalarga yoshlar dasturlari va grantlarni ustuvor yo’naltirish.

XULOSA

Yoshlarga oid davlat siyosatining samaradorligini oshirish uchun uni aynan yoshlar yashaydigan darajada — mahallada o’lchash zarur. Taklif etilgan Mahalla yoshlar indeksi xalqaro kompozit indikatorlar metodologiyasini O’zbekiston sharoitiga moslashtirib, besh komponent orqali mahalla yoshlarining holatini yagona, qiyoslanadigan va vaqt bo’yicha kuzatiladigan ko’rsatkichga aylantiradi. Indeks xalqaro tajribani mexanik ko’chirish emas, balki uni milliy institutsional muhitga moslashtirish, ya’ni adaptiv transfer yondashuvining namunasidir.

MYoI’ning asosiy ilmiy-amaliy ahamiyati shundaki, u monitoring natijalarini bevosita boshqaruv qarorlari bilan bog‘laydi: komponentlar kesimidagi tahlil differensial aralashuvni, “erta ogohlantirish” mexanizmi esa muammolarga o’z vaqtida javob berishni ta’minlaydi. Indeksni Yoshlar yagona elektron platformasiga integratsiya qilish “Yangi O’zbekiston yoshlari — 2030” strategiyasida belgilangan yoshlar siyosati samaradorligini aniqlashning yagona tizimini shakllantirishga xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Yangi O‘zbekiston yoshlari — 2030” strategiyasini tasdiqlash hamda yoshlarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni. 2026-yil 20-aprel, PF-66-son // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. — URL: <https://lex.uz/uz/docs/-8155028>
2. Nardo M., Saisana M., Saltelli A., Tarantola S., Hoffman A., Giovannini E. Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide. — Paris: OECD Publishing, 2008. — 158 p.
3. Saisana M., Saltelli A., Tarantola S. Uncertainty and sensitivity analysis techniques as tools for the quality assessment of composite indicators // Journal of the Royal Statistical Society: Series A. — 2005. — Vol. 168, No. 2. — P. 307–323.
4. Commonwealth Secretariat. Global Youth Development Index Update Report 2023. — London: Commonwealth Secretariat, 2023. — URL: <https://thecommonwealth.org/publications/global-youth-development-index-update-report-2023>
5. Putnam R.D. Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. — New York: Simon & Schuster, 2000. — 541 p.
6. Sanderson I. Evaluation, policy learning and evidence-based policy making // Public Administration. — 2002. — Vol. 80, No. 1. — P. 1–22.
7. O‘zbekiston Respublikasining “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonuni. 2016-yil 14-sentabr, O‘RQ-406-son // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. — URL: <https://lex.uz/docs/-3026246>
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Mahalla institutining jamiyatdagi rolini tubdan oshirish va uning aholi muammolarini hal etishda birinchi bo‘g‘in sifatida ishlashini ta’minlashga qaratilgan chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Farmoni. 2023-yil 21-dekabr, PF-209-son // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. — URL: <https://lex.uz/docs/-6705763>
9. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Mahalla yettiligi” faoliyatini samarali tashkil etish hamda ... faoliyatini eng muhim samaradorlik ko‘rsatkichlari (KPI) bo‘yicha baholashda mahalla raisining ishtirokini ta’minlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. 2024-yil 18-may, 292-son // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. — URL: <https://lex.uz/docs/-6931871>
10. Saaty T.L. The Analytic Hierarchy Process. — New York: McGraw-Hill, 1980. — 287 p.
11. O‘zbekiston Respublikasining “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi Qonuni. 2019-yil 2-iyul, O‘RQ-547-son // Qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi. — URL: <https://lex.uz/docs/4396428>